

JEBRON INFO

MAANDELIJKS DIGITAAL INFOBLAD

november-december 2022

JEBRON

2022-2023

Inhoud

- 02 Enkele teksten ter bezinning
- 04 Inbreng van jebron tijdens de klimaatwake van 4 oktober 2022
- 05 Van mensen die erin meegaan. Preek in de Kerk van de Verlosser in Jeruzalem van 17 september 2022 Inspiratiebron voor onze startviering van 25 september 2022.
- 09 Inhoudiging Herman Pillaertpark rond de Blaisantkerk (gevonden op de website van Dominicus)
- 10 Inspirerende gedachten van Jan Rolies
- 13 Stadsdichter Ruth Lasters stapt op na conflict met stadsbestuur
- 16 Een uitdagende tekst van JONATHAN HOLSLAG:
Welke prijs zijn wij bereid voor de vrijheid te betalen?
- 19 Yuval Noah Harari : 'Dertig jaar hield Rusland zich koest omdat het een sterk Europa zag. Maar na brexit en Trump dacht Poetin: ik waag mijn kans'
- 24 AGENDA NOVEMBER -DECEMBER 2022

Enkele teksten ter bezinning

Een pakkend getuigenis uit het Auschwitz Memorial

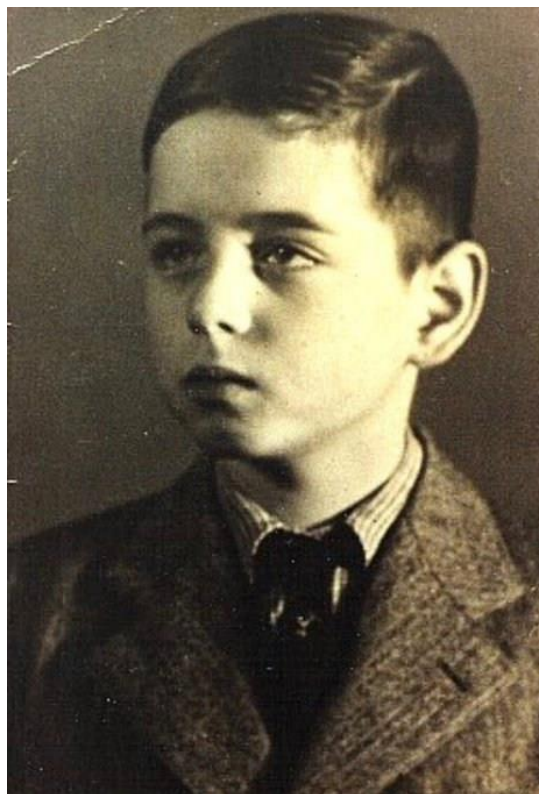
4 september 1930

De Tsjechische Joodse jongen František (Franta) Bass werd geboren in Brno.

Hij werd op 2 december 1941 opgesloten in het getto van Theresienstadt.

Hij schreef daar poëzie.

Franti werd vermoord in Auschwitz op 30 oktober 1944.

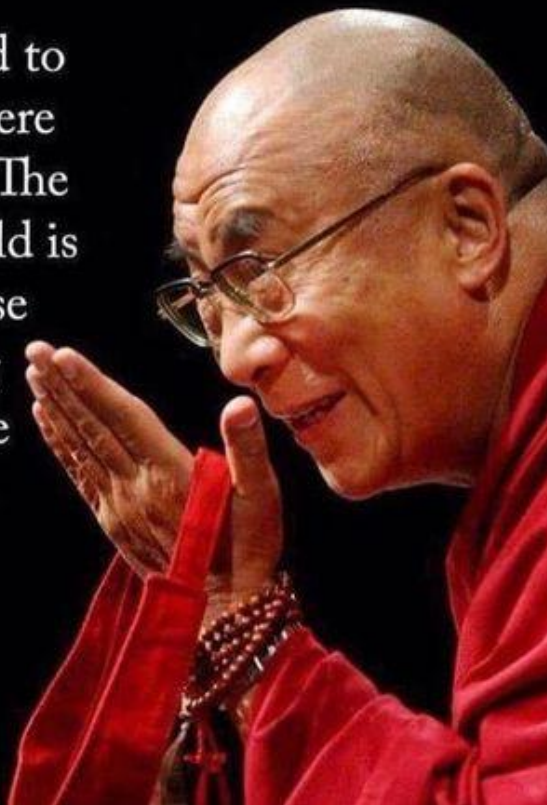

Hieronder zijn gedicht "The Garden".

*A little garden,
Fragrant and full of roses,
The path is narrow
And a little boy walks along it.
A little boy, a sweet boy,
Like that growing blossom.
When the blossom comes to
bloom,
The little boy will be no more.*

***Een tuintje,
Geurig en vol rozen,
Het pad is smal
Een jongetje loopt er langs.
Een kleine jongen, een lieve
jongen
Zoals die groeiende bloesem.
Wanneer de bloesem komt in
bloei,
Zal de kleine jongen niet meer
zijn.***

People were created to
be loved. Things were
created to be used. The
reason why the world is
in chaos is because
things are being
loved and people
are being used.

INBRENG VAN JEBRON TIJDENS DE KLIMAATWAKE VAN 4 OKTOBER 2022

Een bijbelse insteek bij de zorg voor het klimaat.

1. Het sabbatcentrisme van de bijbel

Als antropocentrisme betekent dat de mens beschouwd wordt als middelpunt en doel van de schepping, dan betekent "sabbatcentrisme" dat de sabbat als middelpunt en doel van de schepping wordt beschouwd.

Er valt veel voor te zeggen om het sabbatcentrisme te beschouwen als het hart van de bijbelse spiritualiteit.

Wie het scheppingsverhaal van Genesis 1-2,3 leest, hoort dat dit verhaal niet eindigt met de schepping van de mens op de zesde dag, maar dat het verhaal tendeert naar de zevende dag. Op die zevende (sabbat)dag is het verhaal gericht. Hoe centraal de schepping van de mens op de zesde dag ook moge zijn, de mens is niet het doel en het middelpunt. Doel en middelpunt is de zevende dag. Heel spitsvondig hebben joodse bijbeluitleggers opgemerkt dat de eerste dag die de mens mag beleven geen werkdag is, maar een rustdag. Anders gezegd: de mens bereikt zijn levensdoel niet in het manipulerend en beheersend bewerken van de aarde, maar juist in het staken (het woord sjabbat is afgeleid van het werkwoord staken, ophouden) van die beheersende arbeid, waardoor de mens zichzelf de tijd gunt om te gedenken wie hij of zij is.

De mens, zo zegt de bijbel, komt uitgerekend tot zijn doel wanneer hij in navolging van God zelf zijn handen eerbiedig van de hem toevertrouwde schepping (milieu, aarde, wereld, natuur, al wat bestaat) afhoudt. Wanneer hij dus zijn productieve en winst opleverende arbeid staakt. Sabbat is de dag van goddelijke én menselijke tederheid: zich oefenen in aandacht voor al het bestaande. Zo is de wekelijks terugkerende Sabbat een vlijmscherpe kritiek op het arbeidsethos, dat de mens de gevaarlijke vrijheid gunt om al het bestaande naar zijn hand te zetten.

Het is de profetische opgave van de kerken om te zoeken naar wegen waardoor de Sabbat zijn helende, gezond makende taak ook vandaag kan verrichten. Want op die ene dag van de zeven brengen wij ons in herinnering dat elke mens van koninklijke bloede is. En hij is pas van koninklijke bloede wanneer hij Sabbat viert, wanneer hij zijn handen van de schepping afhoudt. Zo proclameert de Sabbat de afschaffing van het onderscheid tussen meester en slaaf, tussen rijk en arm, tussen succes en mislukking. De Sabbat is de belichaming van het geloof dat alle mensen gelijkwaardig zijn en dat die gelijkwaardigheid van alle mensen juist de adeldom van de mensen betekent.

Het gaat in het jodendom met name over "de heiliging van het leven". Dit laatste is de kern van de zaak. Daarover gaat het. Dat het diep tot het besef van iedere jood doordringt dat alles in het leven heilig is, ook het kleinste. Die mentaliteit moet ingescherpt worden zodat iedereen er dag na dag attent op is hoe alles belangrijk is. De mens moet dit tot zich laten doordringen zodat hij heel bewust gaat leven. Het leven is niet vanzelfsprekend, het goede leven zeker niet. Het goede leven is goed, omdat het goede het telkens weer haalt op de chaos. En dat is een wonder dat ons uitnodigt om alle vanzelfsprekendheden te laten varen.

Zo is de Sabbat een dag die ons kan genezen van alle platvloerse vanzelfsprekendheden. Een leerschool in de verwondering, dat is de Sabbat.

2. Lied: De aarde behoort niet de mensen (Herman Verbeek)

3. De tien geboden van de eco-ethiek (Egbert Rooze)

1. Behoud een gezonde argwaan tegenover de machtigen der aarde, die zelfs het groene bewustzijn ombuigen tot (bonus)winst
2. Scheppen is bevrijding, verlossing uit elke vorm van slavernij. Dit gaat niet zonder strijd.
3. De mens naar Gods beeld is een mens met messiaanse trekken.
4. Het onderwerpen van de boosaardige machten is een absolute voorwaarde voor de bewaring van een goede schepping
5. Mensbodem (adamah) en mens (adam) zijn als koppel helemaal op elkaar aangewezen, in goede en kwade dagen.
6. De Hof van Eden – Liefland – is het visioen voor de ganse aarde. Aan de adam (mannelijk en vrouwelijk) om het recht van de sterkste om te buigen tot voorrang aan het kwetsbare.
7. Gedenk je sabbatten: basisideeën hoe alles tot ‘rust’ kan komen: de aarde, de mens, zijn schulden, de allesvergende economie.
8. Laat ‘Vrouwe Wijsheid’ meer dartel en creatief haar bijdrage leveren aan de goede schepping. Het dagdagelijks leven zal daar vrolijk zijn vruchten van plukken.
9. Blijf het onschuldig lijden niet nemen. Weet God als lot- en bondgenoot om dit kwaad te keren. Laat onrecht het niet winnen van onmacht.
10. Bekijk de schepping niet vanuit het begin, maar vanuit haar midden: Jezus Messias. Volg Hem creatief na, dat maakt de schepping tof.

Van mensen die erin meegaan. Preek in de Kerk van de Verlosser in Jeruzalem van 17 september 2022

Inspiratiebron voor onze startviering van 25 september 2022.

Over Genesis 12:1-4

Ga, jij, uit je land,

uit je verwekking

en uit het huis van je vader

naar het land dat ik jou zal laten zien.

Ik zal jou maken tot een groot volk,

ik zal jou zegenen en jouw naam groot maken. Wees tot zegen!

Ik zal zegenen wie jou zegenen en wie jou verwenst, zal ik vervloeken.

In hen zullen alle geslachten van de aarde worden gezegend.

***Dan gáát Abram,
zoals tot hem gesproken heeft de Ene,
en met hem mee gaat Lot.***

En Sara ging met hem mee. Niet vermeld; maar in de tekst "inbegrepen". In ieder geval speelt Sara in de geschiedenis die hier begint een hoofdrol. In tegenstelling tot haar neef Lot, kan zij niet weigeren om met haar man mee op weg te gaan. Ze heeft hier zelfs minder zeggenschap dan haar slavin Hagar. Maar ook de vrije Sara is gebonden. Aan haar man en zijn beslissingen. En daarom moet ze met hem mee. En ze is niet de enige. Tot vandaag krijgt een man iets als een roeping, zijn vrouw en kinderen gaan met hem mee. Soms zonder klagen of zelfs heel graag, soms mopperend en vreugdeloos. Dat zal sommigen hier in de gemeenschap bekend voorkomen. En tegenwoordig kan zelfs Sara een roeping krijgen en gaat Abraham met haar mee. En meestal trekken ook de kinderen vaak ongevraagd mee. Wat er hier op het eerste gezicht wat marginaal en uitzonderlijk uitziet, voert ons toch direct naar het centrum van de tekst.

Er wordt namelijk door mensen die met Abram meetrokken verteld dat de wind van vrijheid Abram in beweging zet. Laat alles achter, uw thuis, uw familie, uw vriendschappen, uw ouders, broers en zussen!

Welke studenten zouden dit niet als bevrijding ervaren en genieten? Als een grote stap in de richting van een autonoom bestaan?

Maar: deze keuze heeft Abram op dat moment wel niet zomaar zelf bepaald.

Hij heeft - in tegenstelling de twintigers van vandaag - niet zelf bepaald waarheen hij wilde reizen..

Het was geen keuze tussen Israël en Italië, tussen Palestina en Nieuw-Zeeland.

Even weinig als zijn vrouwen kon Abram zijn bestemming niet zelf kiezen.

Het alternatief voor Abrams vorig leven is geen vastgelegde reisroute in de richting van Kanaän, maar een onbekende weg vol avonturen en met een onzekere bestemming die zelfs geen naam heeft. Hoe zou hij dat beloofde land kunnen vinden? Het enige wat hij te horen krijgt is: "Het land dat ik je zal laten zien".

Het ligt aan het einde van een lange weg waarvoor geen landkaart en geen wegwijzers zijn.

Misschien weet zelfs God niet waar hij met Abram heen moet.

"Ik zal het je laten zien", dat onzekere, dat onbekende, dat naamloze.

Wie deze belofte vertrouwt, moet rekening houden met verrassingen en ook met teleurstellingen.

Het land, dat God je zal laten zien, vraagt de bereidheid om de gemaakte voorstellingen en ideeën los te laten, en de eigen ideeën verlangens te relativeren.

"Land" betekent levensgrond. Zijn grenzen worden niet gedefinieerd. Het is niet gericht op het aanspraak maken op bezit. Natuurlijk is het geen door mensen verlaten land. Er wonen daar mensen.

Leven in vrede en gerechtigheid met hen die er reeds wonen moet geoefend worden. Alle denkbare vragen krijgen maar één antwoord: "Ik zal het je laten zien."

Dus: "Kom en zie!", zoals dit ook tweemaal te horen is in het Johannesevangelie (Joh 1, 39.46).

Zo definieert deze God zich als Abrams onmisbare metgezel, als zijn noodzakelijke padvinder. Zo is ook Abram iemand die mee op weg gaat, zoals Lot, zoals zijn vrouwen en slaven en slavinnen, namelijk met zijn God.

Voor Abram de herder, de vertegenwoordiger van een migratiecultuur, is God zelf ook een God met een migratieachtergrond, een voetganger, een God onderweg. Abrams God is – anders dan de goden van het oude Oosten – aan geen heilige plaats gebonden. God is een “compagnon de route”, een God mee onderweg.

Deze God bindt zich ongeacht de plaats aan mensen. Verbindt zelfs zijn naam aan deze mensen: “Ik ben de god van jouw vader Abraham” (Genesis 28:13), zo hoort Jakob..

En in Exodus 3:6 hoort Mozes: “Ik ben de God van Abraham, Isaak en Jakob”.

Of in Lukas 1:68 wordt hij genoemd : “de God van Israël”.

De God van de vaders en moeders.

Mensen die vertrouwden in déze God zijn aan deze God gebonden, maar ook déze God bindt zich aan mensen. Ze “gaan mee op weg” met Abram én met zijn God.

Zo is Abram de vader van het geloof worden. Dit is de kern van elke viering op zondag: Het vertrouwen op Gods belofte “Ik zal het je laten zien”. Sindsdien zijn miljoenen deze weg gevolgd, vaak blindelings en zonder zeker weten.

Klaus-Peter Hertzsch heeft een mooi gedicht geschreven: “Vertrouw op de nieuwe wegen waarop de ENE, onze, God ons leidt”.

Maar deze nieuwe wegen zijn geen “walk in the park”, vol lust en genot.

Deze nieuwe wegen leiden door de woestijn, waarin de oasen vaak moeilijk te vinden zijn.

De wegen van Abram en de zijnen leiden vaak doorheen geschiedenissen van lijden, gevangenschap en ballingschap.

Op deze wegen tasten de kinderen van Abram vaak in het duister, gehuld in dichte mist. Geen vrolijk en zorgeloos op weg gaan, maar moeizame wegen door maanloze nachten.

Zo horen we in Psalm 73:23, waarin de woorden van de kinderen van Abram meeklinken: “Ook al voel ik niet meteen iets van uw kracht, toch leidt u mij naar uw toekomst, ook door de nacht” .

Wanneer oudere mensen met soms grote moeilijkheden en tegenslagen te maken hadden, zeiden ze vaak: “Wie weet waar het goed voor is.”

Zouden wij ons die woorden niet eigen kunnen maken. Woorden die geen uitdrukking zijn van een naïef optimisme, maar wel van een hoopvol pessimisme.

Die eenvoudige woorden zijn misschien wel een goede vertaling van voor “het land dat God mij/ons zal laten zien”.

Om de onzekere wegen naar dit land krijgen we “net zoveel kracht als we nodig hebben”, zei Dietrich Bonhoeffer ooit, en hij voegde eraan toe: “maar God geeft deze macht niet bij voorbaat, zodat we ons niet zomaar op onszelf concentreren, maar enkel op voorwaarde dat we deze bevrijdende God vertrouwen.”

Het gaan van Abrams is dus geen vanzelfsprekendheid. Zij aarzeling om die weg te gaan zou zeer begrijpelijk zijn. Misschien is dat de reden voor God om het bevel “Ga!” twee keer uitspreken. In het Hebreeuws staat er “Lech, lecha!” Letterlijk: Ga! Ga voor je uit!”

Deze twee woorden vormen de titel van dit belangrijke deel van de Thora. De Rabbijnen hebben vaak en lang gedebatteerd over de reden voor deze verdubbeling.

Wat het meest opvalt, is dat de herhaling “Ga voor je uit!” een aanmaning is om aan dit gebod gehoor te geven.

Het gehoor geven aan dit woord zal ook jou nut en voordeel opleveren. Wanneer je opstaat en deze stap in het onbekende waagt, zal dat ook goed zijn voor jou, ook al lijkt dat op het eerste gezicht niet zo te zijn.

Misschien kunnen we dat wel uit eigen ervaringen beamen.

Het goede dat Abram en zijn kinderen hebben kan samen gevat worden in het woord "zegen". De centrale betekenis van het Hebreeuwse woord voor zegenen betekent "kracht om te groeien" (Jes 65:8),

Anders gezegd levenskracht, die van de Schepper uitgaat naar de schepselen. Deze zegen mogen we niet spiritualiseren, maar vraagt om vertaald te worden in meer materieel welzijn. Zegen vult de kinderkamer en de voorraadkasten, de bankrekeningen, de bouwvergunningen, en zorgt voor een goede gezondheid.

Zo materieel is het zegenen in de Bijbel. Hier wordt niets geïdealiseerd of vergeestelijkt. Het is de concrete volheid van het geleefde leven.

Voor Abram betekent dit drie dingen:

ten eerste: een goot volk, even talrijk als de sterren aan de hemel en de zand korrels op het strand van de zee.

ten tweede een land als levensruimte voor zijn volk;

ten derde, "een grote naam", bij velen gekend.

Maar van dit alles is op dat moment voor Abram nog niets zichtbaar.

Is de kinderloze, onbekende nomade zonder land dan ongezegend of zelfs vervloekt?

Zijn mensen die worden geconfronteerd met hun tekortkomingen, hun

armoede, hun tekorten dan ongezegend of zelfs vervloekt?

Wie zegen begrijpt als een talisman, die automatisch geluk of tegenspoed breng, is vrij om dat zo te zien.

Maar in de Bijbel is bij zegen nergens sprake van tovenarij of magie, gaat het bij zegenen niet over zegenspreuken of magie.

In de Bijbel is zegen boven alles een aanspraak, een woord ten goede, letterlijk: une bénédiction.

Kortom een woord dat doet wat het zegt.

Zegen wil als goed en vruchtbaar zaad uitgestrooid worden, waarvan de groeikracht nog onvouwd moet worden. Zegen is een belofte die toekomst opent, die hoop scheidt, die pas in de toekomst zal uitkomen.

"Niet dat ik het al gegrepen heb..."

(Filippenzen 3:12).

Mensen ervaren alleen zegeningen als ze eerst zegen doorgeven.

Je wordt er als mens "voller" en dus meer mens van.

Leven zijn en worden zoals de Zee van Galilea die het water van de Jordaan ontvangt en teruggeeft; en niet zoals de Dode Zee dat alleen water ontvangt zodat het brak wordt.

Zegen is een tegenkracht tegen alles wat vloek betekent. Zegen is een macht, die in de aanval gaat tegen de vaak vervloekte realiteit van deze wereld.

Woorden van zegen zijn geen vrome wensen voor het poëziealbum. Het zijn stellingen

tegen het kwaad in de wereld. Zegenen is een strijdwoord.

Hij die zegent, wordt gezegend en wie vervloekt, ervaart de vloek. Dat is menselijke ervaring. De kracht van zegen doorbreekt deze hopeloze symmetrie, omdat de zegen sterker zal zijn dan de vloek. Want de zegen van één mens wordt tot universele zegen voor allen.

In Abram zullen alle geslachten der aarde worden gezegend.

Zo wordt Abram de uitverkorene, die allen meetrekt en zo voor allen tot zegen wordt.

Des te absurder is dan ook de strijd van de kinderen van Abram toen en nu.

Alsof de zegen een kind van Abraham te zijn door de enen kan worden beschouwd als een gegeven waarop ze aanspraak kunnen en anderen ervan kunnen uitsluiten.

Zelfs lichamelijk heeft elk kind van Abraham talrijke broers en zussen, Isaac en Ismaël en de zes zonen van Keturah (Genesis 25:2).

Er waren toen zelfs veel volkeren tussen Eufraat en de Nijl, van wie de stamvaders zonen van Abraham zijn. In de Hebreeuwse Bijbel lezen we dat Isaak en Ismaël naar Hebron komen om samen hun vader Abraham in de grot van Machpela te begraven (Genesis 25:9). Wat een demonstratie van vrede!

Maar de joodse kolonisten in Hebron noemen hun nederzetting demonstratief "Abraham avinu" (Abraham is onze vader), om aan de Palestijnen met hun Ibrahim-moskee op dezelfde plaats hun Abrahamitische afstamming te ontzeggen.

Vroeger hebben christenen en moslims joden de toegang tot Machpela ontzegd, omdat ze Abraham of Ibrahim voor zich alleen opeisten. Christelijke theologen schrikken er niet voor terug om niet alleen in Palestina en de VS te beweren dat enkel zij die in de Messias Jezus geloven aanspraak mogen maken op de titel 'kind van Abram'.

Maar wie zijn Abrahamitisch zoonschap met zijn toebehoren tot een bepaalde godsdienstige traditie wil veiligstellen, is net zo fout als degenen die dit doen op basis van hun DNA.

Ik kan mij dan ook vinden in Johannes de Doper die de religieuze betweters het zwijgen oplegt met de woordspeling: "God kan uit deze stenen (abanim) kinderen (banim) van Abraham verwekken". (Lukas 3:8).

En ik vind mij ook in de bemoedigende woorden van Jezus in Lukas 13:16 in het verhaal van de kromgebogen vrouw: "Ook zij is een dochter van Abraham" (Lukas 13:16).

En de woorden die hij richt tot Zacheüs, de bloedzuiger van Jericho, die zijn bereidheid toont om zich radicaal te bekeren: "Ook deze is een zoon van Abraham" (Lukas 19:9).

Zonder mijn DNA-bewijs en zonder mijn doopcertificaat mag ik mij beschouwen als een Kind van Abraham dat met Abraham meegaat op zoek naar mijn land dat God mij wil laten zien. Amen.

Inhoudiging Herman Pillaertpark rond de Blaisantkerk (gevonden op de website van Dominicus)

Op 7 oktober (van 15-18u) wordt de naam van ons park - Herman Pillaert - officieel ingehuldigd – in aanwezigheid van de burgemeester en schepenen. Die laatsten komen om 15u langs om het park in te huldigen. Artiesten komen spelen, de Gekke Fietsen komen om de kinderen te entertainen, het STAM komt langs met het vertelstation.

Dominicus Gent vindt het bijzonder dat dit park genoemd wordt naar een man die zijn hart en ziel gaf aan de bewoners van deze plek, maar ook omdat de Blaisantkerk door Jezuïeten werd gebouwd, samen met de bewoners van de wijk...

"Waar nu het park ligt, was niet zo lang geleden een groot beluik. Het dateerde uit de jaren 1860 en werd pas eind jaren 1970 onbewoonbaar verklaard. Tot vlak voor de sloop woonden er nog honderden mensen, oude en nieuwe Gentenaars door elkaar: je kon er Gents, West-Vlaams, Berbers en Turks horen in één enkele straat. Eén van de bewoners van dit beluik was priester-arbeider Herman Pillaert, ook wel de 'Priester Daens van de Turken' genoemd.

Herman Pillaert was priester-arbeider (Jezuïet) uit Antwerpen die zich als een van de weinigen bekommerde om het lot van de Gentse gastarbeiders. Hij woonde bewust tussen hen in, in een klein beluikhuisje, en ging zelf als arbeider werken in de asbestfabriek John Manville. Hij deed wat hij kon voor zijn Turkse medearbeiders: hulp geven bij de ingewikkelde Belgische administratie, op zoek gaan naar betere behuizing, hen doorverwijzen bij medische problemen. Zijn naam zal altijd verbonden blijven aan dit nu verdwenen beluik: toen het dak van het huis van zijn Turkse overbuurman Veli op een dag instortte, liet hij het getroffen gezin zonder boe of ba in zijn huis intrekken, en verhuisde hij zelf naar het deels ingestorte pand. Nadat het hele beluik onbewoonbaar was verklaard, zocht Herman Pillaert voor alle bewoners nieuwe huisvesting. In die periode (eind jaren zeventig) was het voor Turkse huurders in Gent bijzonder moeilijk geworden een huis te huren door de discriminatie op de woningmarkt. Door de bemiddeling van deze priester-arbeider lukte het vaak wel.

Huurdiscriminatie was in de jaren zeventig een torenhoog probleem voor de Turkse gemeenschap in Gent. Hierdoor raakten ze niet weg uit de concentratiewijken, kregen velen gezondheidsproblemen en raakten de kinderen achterop op school. Er waren al verschillende acties ondernomen om de discriminatie op de huurmarkt tegen te gaan, maar tot nu toe had niets geholpen.

Toen de gemeenschap in de jaren tachtig begrepen had dat terugkeren naar Turkije geen optie meer was, namen velen de beslissing niet langer te huren, maar te kopen. Huizen kopen in de 'industriële gordel' was op dat moment spotgoedkoop. Tussen 1985 en 1995 werden in Gent dan ook massaal huizen gekocht en gerenoveerd door de Turkse Gentenaars. Tot vandaag blijven er procentueel meer huiseigenaars onder de Turkse bevolking (meer dan zestig procent) van Gent dan onder de Belgische (ongeveer de helft)."

Inspirerende gedachten van Jan Rolies

De dag en de week neerleggen .

Op vrijdagavond volg ik geregeld het programma De Afspraak van Ivan De Vadder . Meestal weet hij boeiende gasten rondom zich te verzamelen . Het slotwoord is steeds : en daarmee hebben de week weer netjes neergelegd .

Eigenlijk doe ik dat elke avond voor het slapengaan . De dag overlopen en delen . Hoe is het geweest ? Wie ontmoet ? Goede momenten geleefd ?

Ongemakken ? Wat gelezen ? De vergaderingen ? Er gebeurt zoveel .

De dag afronden en neerleggen . Een rustgevend ritueel .

Het hoeft niet altijd over leven en dood , zin en onzin te gaan . Maar het kan ook gaan over de pastasaus .

Vroeger baden vrome gelovigen voor het slapen gaan . Dat kan nog . Als kind werd thuis elke avond een paternoster gebeden en een Marialied gezongen .

Maar met de huisgenoten de dag neerleggen vind ik anders .

Koppels vertellen dat ze steeds verzoend en ver-zoen-d gaan slapen.

Kinderen te slapen leggen kan ook met een korte dagneerlegging . Hoe was je dag ? Onze dag ?

Als spreken moeilijk valt , is de dag afsluiten met zachte muziek ook een optie .

Zij verloor haar partner in 2020 en sindsdien stopt ze rond 21u met mailen en telefoneren . Zich afkoppelen van de media , om tot rust te komen . Stoppen met mollen of wroeten in het verleden . Met sereen gemoed de nacht in .

Morgen welgezind weer op !

Blijven vertellen .

Als adolescent , gekeerd naar de toekomst , begrepen wij niet dat oude mannen steeds vertelden over de oorlogen . Bij alle familiefeesten kwam de oorlog ter sprake .

Eigenlijk doen we nu hetzelfde en kunnen ook niet anders . De mens is een vertellend wezen : taal en verhaal . Leven is van zijn leven een verhaal maken en wonen in verhalen , ieder in zijn uniek verhaal .

Aan het verhalen komt geen einde . Nieuwe gebeurtenissen krijgen een plaats in het verhaal , gebeurtenissen worden herschikt en krijgen nieuwe betekenissen .

Bijna 2 jaar vertellen we over de pandemie die ons is overkomen . De pandemie overviel ons , veranderde ons leven , maakte emoties los , activeerde angsten voor lijden , ziekte , dood , verlies .

Ieder heeft de pandemie op zijn manier beleefd en heeft dus een eigen verhaal .

Veel overlevenden van de oorlog , vooral zij die uit een KZ kwamen , waren sprakeloos . Ze zwegen decennia lang . Het verleden kwam terug in nachtmerries en allerlei kwalen . Hypnose was een weg voor sommigen naar hun ervaringen en hielp de verwoording en de verwerking . Zo traumatisch was het nu voor de meeste mensen niet .

Wat zien we nu ? Mensen blijven niettemin vertellen over hun beleving van het virus , de lockdown , het isolement , het anders gaan leven , de ontdekking van de natuur , onverwachte vriendschappen en hulp , kleine goedheid , het verblijf in een ziekenhuis , ...

Nabestaanden van Corona overledenen hebben hun verhalen . Een rouwproces lukt niet zonder verhalen . Het onmogelijk afscheid van geliefden in WZC in de eerste fase van de epidemie was zwaar om dragen . Nu nog lijden mensen onder het brutale afscheid . Een traumatische ervaring .

Veel mensen hebben zich aan het schrijven gezet . Het dagboek als therapeutisch gesprekspartner . Ego- documenten .

Het verhalen gaat door .

Ik kan het niet laten om van deze gebeurtenis een verhaal te maken . Hoe is het begonnen ?

Waar was ik op 14 maart 2020 , hoe verliepen de eerste dagen ?

Kleine verhalen in het grote mondiaal coronaverhaal

Heb je je plaats gevonden ?

Over de meest evidente uitdrukkingen , wordt weinig nagedacht .

Zo het woord : plaats . Plaats heeft een grote betekenis voor de mens .

Uitdrukkingen :

Hij heeft een goede plaats

Op welke plaats staat ge op de lijst ?

Ieder heeft zijn plaats

Hij voelt zich niet op zijn plaats

Hij heeft zijn plaats verloren

Hij voelt zich nergens op zijn plaats

Hij heeft zijn plaats gevonden

Ken uw plaats

Hij heeft gevochten voor zijn plaats

....

Gelukkig de mens die kan zeggen dat hij zijn plaats professioneel en relationeel gevonden heeft

.

De paradox is dat de mens een vaste plaats zoekt en toch zin heeft om te bewegen . Op zijn plaats blijft hij onrustig .

De mens kan een plaats gevonden hebben - hier woon ik graag - maar innerlijk in beweging blijven , een dakloze , een nomade zijn.

De monniken kennen de stabilitas loci . De abdij waar zij intreden , blijft hun definitieve plaats .

Op onze dagen wordt het nomade zijn , de mobiliteit , geprezen . De mens met de rugzak en een fles water voor onderweg . Waar ben ik ? Waar mijn pc zich bevindt . Vandaar de beginvraag : waar ben je ?

Het dorp is te eng en ze worden wereldburgers : veranderen van baan en partner , op zoek naar zichzelf en naar geluk in vrijheid . Pub : op een dag vind je de job van je leven, en dan ben je weg natuurlijk .

De sedentair heeft een vaste plaats , de nomade is een bewegende plaats .

Ik ben hier geboren en getogen , mijnheer . Heel mijn leven woon ik hieral . Senioren die verhuizen naar de stad of naar een WZC zijn hun plaats kwijt en vinden misschien nooit hun plaats meer .

Soms schrikken mensen . Hij geeft zijn plaats op , stapt uit een functie of een partij , zij stapt uit een relatie . Een verraad ? Een bevrijding ?

Is het OF zijn plaats vinden OF onrustig in beweging blijven ? Is een plaats iets dat als een essentie vast ligt of is elke plaats een plaats tussen andere ?

Is het niet eerder EN aarden EN bewegen ? Het doel van het leven is niet zijn plaats vinden maar leven en leven is bewegen.

De blinde ziet en roept uit : ik zie mensen , als bomen , wandelen . Hij wist dat het mensen waren omdat de bomen bewogen .

Liever zon dan regen .

Het regent een paar dagen : dat gaan we rap beu zijn. Is dat de klimaat verandering ? Van mij mag het altijd zon zijn .

En toch. Een gebrek aan inzicht ? Kortzichtigheid ? De woestijn rukt op in de wereld, water is er tekort . De oorlog om water moet nog beginnen (Ethiopië, Israël, heel het Midden-Oosten...). Van droogte naar overstromingen. Wallonië al vergeten ?

herinneringen aan mijn tijd in het M-O komen terug. Irak : woestijnland, water genoeg dank zij de Tigris en de Eufraat, grond vol olie. Geen armoede , indien de overheid het wil. Heel het jaar zon , enkele regendagen , nu en dan een zandstorm. Ik sliep 11 maanden per jaar op het plat

dak . Na de hitte van de dag, wachten op de verkoeling van de nacht. Heel de dag werd er gesproeid : tuinen, straten, huizen, gevels. Water aan gasten aanbieden was een heilige wet. Beyroeth kende vochtige hete zomers en een nat najaar. Hitte betekende naar de bergen rijden om verkoeling te zoeken , met zicht op de zee.

De Arabische poëzie bezingt de nacht en de maan, de tuin als paradijs. Geliefden minnekozen in het maanlicht tot de zon opkomt.

Zon is synoniem voor dood , dorst , uitdroging . In de woestijn is er geen leven. De grote woestijn in Saoedi -Arabië heet de grote leegte. In de mystiek is het zoeken van God ook vertoeven in de woestijn : leegte, nada. Wachten op zijn komst .

Ik ben verbaasd dat er steeds nieuwe uitdagingen aankomen. De wereld draait door en produceert met vooruitgang ook achteruitgang. Elke vooruitgang , groei in welvaart heeft een schaduwzijde. Sinds het rapport van Rome leven we in het bewustzijn van mogelijke schaarsten. Schaarste aan grondstoffen, de opmars van woestijnen , watertekort , energiedilemma's, voedsel en landbouw, , ... Schaarste , overbevolking en migratiestromen. Klimaatvluchtelingen. Het rapport van Rome is 50 jaar oud. Waar staan we ?

Sisyphus rolt de steen de berg op , moedig , volhardend. Hij begint steeds opnieuw. En hij was gelukkig, schrijft A.Camus.

Stadsdichter Ruth Lasters stapte op na conflict met stadsbestuur

Een gedicht van de Antwerpse stadsdichter Ruth Lasters over onderwijs botste op een njet van het stadsbestuur. Censuur, vindt Lasters, en ze legt haar taken als stadsdichter neer.

Jeroen Struys

Donderdag 1 september 2022 om 3.25 uur

En toen waren ze nog met vier. Zes maanden geleden stelde de stad Antwerpen voor het eerst niet één, maar meteen vijf stadsdichters aan. Een van hen, gelauwerd dichter Ruth Lasters, stapte nu op, nadat een gedicht van haar is geweigerd.

Ze spreekt van censuur. 'Als de stad zelfs een gedicht weigert dat de discriminatie van duizenden jongeren aanklaart, is het voor mij zonneklaar dat de stadsgedichten louter als promotie dienen voor de stad en niet als uiting van cultuur of literatuur. Ik ben geen promoschrijver. Ik ben een dichter en literair auteur. En daarnaast ben ik een leerkracht die al zo vaak en bij zoveel jongeren vaststelde hoeveel leed het elitarisme van ons onderwijssysteem veroorzaakt. Dit is een gedicht-tegen discriminatie.'

Stigmatisering in het onderwijs: A en B zijn niet zomaar letters

Lasters, die zelf al meer dan twintig jaar voor de klas staat, hekelt- in het gedicht 'Losgeld' het Vlaamse onderwijssysteem, dat jongeren opdeelt in A- en B-stromen. Ze zou er vandaag de eerste schooldag mee aftrappen in de Spectrumschool in Deurne, waar ze het gedicht schreef

samen met leerlingen. Maar ze kreeg het bericht- dat haar gedicht niet gekoppeld mag worden aan de stad.

Het gedicht botste op een njet vanuit het kabinet van de schepen van Cultuur Nabilla Ait Daoud (N-VA). 'In samenspraak met Antwerpen Boekenstad', benadrukt Roel Veyt, woordvoerder van de schepen. Antwerpen Boekenstad is de stedelijke dienst die onder andere de stadsdichters coördineert. Het kabinet behoudt het voorrecht te beslissen wat het bestuur naar buiten brengt als stadsgedicht.

Het kabinet gaat de vraag uit de weg waarom precies dit gedicht is geweigerd. Ligt een tekst over het Vlaamse onderwijs te gevoelig? 'Wij hebben geen enkel probleem met welk gedicht dan ook.' Veyt benadrukt dat Lasters het gedicht gerust op persoonlijke titel mag brengen, alleen niet als stadsdichter. 'Niet elk gedicht dat een stadsdichter schrijft, is ook een Stadsgedicht. Dit gedicht was niet besteld.'

'Als ik nu aan zou blijven als stadsdichter, zou ik mijn integriteit verliezen. Zonder integriteit geen gemoedsrust en zonder gemoedsrust kan ik niet schrijven'

Dit gedicht kwam er inderdaad op initiatief van Lasters, maar dat geldt voor heel wat werk van haar voorgangers. Het werk van de stadsdichter is een combinatie van opdrachten en eigen initiatieven. In mei bracht Lasters samen met twee collega-stadsdichters een gedicht ter ere van de vrijwilligers van de vaccinatiecentra, op vraag van de stad Antwerpen en de eerstelijnszones. Eerder bracht Lasters als stadsdichter ook al op eigen initiatief een hommage aan Herman de Coninck, ondersteund door Antwerpen Boekenstad.

'Als ik nu aan zou blijven als stadsdichter, zou ik mijn integriteit verliezen. Zonder integriteit geen gemoedsrust en zonder gemoedsrust kan ik niet schrijven. Maar bovenal: als ik mijn integriteit verlies, kan ik niet vanuit mijn hele menszijn lesgeven aan jongeren. Nu geen krachtig signaal geven- zou voor mij overkomen als het laten vallen van alle leerlingen over wie ik schrijf en met wie ik samen 'Losgeld' heb geschreven. Ik zou me niet meer uit één stuk voelen als ik dit zomaar laat passeren.'

De andere stadsdichters reageren met verslagenheid en verbazing, maar blijven voorlopig op post. Yannick Dangre benadrukt dat binnen de arena van de kunsten alles- gezegd moet kunnen worden, ook als sommige mensen of instanties het liever niet horen. Yves Kibi Puati Nelen betreurt het voorval. 'Mijn vraag is hoeveel waarde de stad nog hecht aan de stadsdichters. Daarover wil ik graag in dialoog treden.'

Dat is ook een vraag die ex-stadsdichter Tom Lanoye- zich stelt. 'Toen er vijf stadsdichters werden aangesteld, vreesde ik al voor verwatering. Is men nu elke kritische angel eruit aan het halen, om dan over twee jaar het hele stadsdichterschap een stille dood te laten sterven? We zijn toch niet zo provincialistisch? Antwerpen heeft een traditie van boekdrukkunst en grote muilen te verdedigen.'

Navraag leert dat ook bij voorganger Seckou Ouologuem werd ingegrepen. 'Zolang er niets kritisch in mijn gedicht stond, was er geen probleem', zegt hij. 'Er zijn gedichten geweigerd, en er werden woorden en zinnen uit gedichten verwijderd of aangepast. Dat was extra vervelend, omdat ik participatief schreef. Het waren niet mijn gedichten, maar die van honderden mensen die werden gecensureerd. Het woord "Constantinopel" lag bijvoorbeeld te gevoelig.'

'Een goeie nar prikt zonder dat hij wordt opgehangen. Wat discussie en wrijving is niet slecht'. (Tom Lanoye - Eerste stadsdichter Antwerpen)

Toch bleef Ouologuem aan. 'Je weet dat het zal botsen, al vanaf mijn eerste tekst zat het ertegen. Ik heb zelfs over gedichten onderhandeld: "Ik maak dit mogelijk als jij dat mogelijk maakt." Nu ik geen stadsdichter meer ben, heb ik weer meer vrijheid. Binnenkort wordt weer een verboden stadsgedicht gelanceerd. Ik vind dit een heel sterke, moedige beslissing van Ruth.'

Als eerste Antwerpse stadsdichter liet Lanoye in 2004 de Boeren-toren op een gigantisch spandoek de liefde verklaren aan de kathedraal. Van enige censuur of inmenging was er toen geen sprake. Wel geeft hij toe dat een stadsdichter een rol speelt in de promotie van de stad. 'Een goeie nar prikt zonder dat hij wordt opgehangen. Wat discussie en wrijving is niet slecht.' Destijds werden vragen gesteld bij de aanstelling van zijn opvolger Ramsey Nasr, omdat die in Rotterdam is geboren en van Palestijnse komaf is. Schepen Ludo Van Campenhout (toen Open VLD, nu N-VA) nam aanstoot aan een opiniestuk van Nasr dat kritisch was voor Israël-. Ook in recente jaren veroorzaakten stadsdichters polemieken. Maarten Inghels en Stijn Vranken hadden een aanvaring met schepen van Cultuur Philip Heylen (CD&V), die hen daarop van repliek diende. Maar tot censuur of ontslag kwam het nooit. Lasters: 'Antwerpen is een wondermooie stad en al haar inwoners verdienen een evenwichtig cultuurbeleid in plaats van een promomachine.'

Losgeld

Olie-, oliedomme staat
die leerlingen vanaf twaalf jaar
nog altijd letterlijk met 'A' labelt of 'B'. Welkom in het middelbaar!
Aan Vlaanderen een vraag: wanneer ligt de maatschappij volledig plat?
Is dat wanneer de notarissen en de senators staken?
Of als de loodgieters, de bakkers en de havenarbeiders niet opdagen?
Ah, inderdaad! Het land ligt op zijn gat als de dakwerkers nakateren,
als alle winkeliers hun schup afkuisen, als de onthaalmoeders
de luiers zelf aandoen, als koks hun kat sturen naar Nam Fong,
Mister Spaghetti en naar alle internaten.
En wie is nu het slimst, iemand die weet
waar de Aconcagua ligt (vraag uit De slimste mens ter wereld)
of wie het hele stroomschema kan tekenen en uitvoeren
voor een schoolkeuken, het Sportpaleis, Wetstraat-vergaderzalen?
Iemand die weet hoeveel een flamingo weegt of iemand die een tillift kan
bedienen zonder dat de bomma valt op koude tegels voor het licht uitgaat?
Wij moesten maar eens over A- en B-ministers praten.
Dan zouden ze misschien verstaan hoe het aanvoelt. Alsof wij tweede keus zijn,
alsof een stiel leren slechts een plan B kan zijn
voor als de A-richting iemand niet ligt, niet gaat.
Straks vraagt gij, Vlaanderen, nog losgeld voor het woord 'intelligent'
dat gij al eeuwenlang gegijzeld houdt, alleen voor quizzers reserveert,
voor dokters, architecten, wetenschappers, voor mevrouw Michiels en advocaten.
Terwijl wij, trappenmakers, de hellingsgraad berekenen,
de ideale afstand tussen treden.
Kunt gij dat, Vlaanderen? En weet gij alles, zoals wij, mecaniciens,
over de juiste spanningskracht
op bouten van de nokkenas of hoe de distributieriem vervangen dient
voor een perfecte kleptiming?
Zolang gij, Vlaanderen, niet ook de vakman slim noemt
in kranten, spelprogramma's en journaals,
zijt gij de A's in uw naam VIAAnderen niet waard.'

Kelvin Kamau, Miguel Angel, Charlotte Sibaers, Amber Serresen, Nyano Van Mechelen,

Inne Michiels, Ruth Lasters

Spectrumschool, Deurne

Een uitdagende tekst van JONATHAN HOLSLAG: WELKE PRIJS ZIJN WIJ BEREID VOOR DE VRIJHEID TE BETALEN?

Jonathan Holslag doceert aan de Vrije Universiteit Brussel. Hij is de auteur van Van muur tot muur: de wereldpolitiek sinds 1989.

Elke maand schrijft hij een essay voor De Morgen (30 april 2022).

Na de herverkiezing van Emmanuel Macron klonk het dat de verlichting opnieuw zegeviert in Europa. Maar is dat zo? Ondanks de slachtingen in Oekraïne, ondanks de willekeurige beschietingen, ondanks het vermoedelijke gebruik van chemische wapens en ondanks het transport van Oekraïense vluchtelingen naar Siberië, vinden vele Europese landen een embargo op de invoer van Russisch gas en olie niet nodig. Het zal immers de economie en de concurrentiepositie van hun bedrijven schaden. En hoewel we weten dat China aan de kant van Rusland staat, vonden we het tijdens de recente top ook niet noodzakelijk om economische druk op dat land uit te oefenen. “Onze handel met dat land is immers nog vijf keer groter”, klonk het bij een hoge Europese ambtenaar.

Het wordt pijnlijk duidelijk hoeveel de verdediging van de vrijheid en de verlichting ons waard is. Van politici en bedrijfsleiders die jarenlang beweerden dat handel belangrijk was om de democratie en vrede te verspreiden, mogen we het niet over handel hebben nu de vrijheid en vrede bedreigd worden. Onze premier stelde onlangs dat iedereen die zich tegen autoritaire leiders als Vladimir Poetin aanschurkt “bloed aan zijn handen heeft”. Hij doet dat met een verwijzing naar Marine Le Pen, die een lening bij het Kremlin heeft openstaan. Maar laten we eerlijk wezen: alle partijen, inclusief mijnheer De Croo’s, schurken aan tegen autoritaire regimes, omdat ze hun energie en spullen nodig hebben om de bevolking kalm te houden, het gebrek aan wezenlijke economische hervorming te maskeren en een kans te maken bij de volgende verkiezingen.

De ene laat zich rechtstreeks sponsoren door regimes; de andere laat zich er onrechtstreeks van afhangen. En dan maar toeteren over waarden. Dat opportunisme heerst in brede lagen van de bevolking. Veel mensen vinden het erg wat er in Oekraïne gebeurt en maken zich wel zorgen over de opkomst van China. Maar uiteindelijk piekert men toch meer over tastbare zaken: de prijs aan de pomp en de prijs van de pakjes ‘Made in China’ die we gretig bij onze onlinewinkels bestellen. Het is onvoorstelbaar hoe creatief we zijn in het zoeken van uitvluchten. Ook tijdens de coronapandemie was er een opstoot van vrijheidsstrijders. Zij stelden zich vragen bij het

strakke beleid van de overheid. Goed, maar welke prijs zijn we bereid voor de vrijheid te betalen? Mijden we sociale media die vaak onzichtbaar doordringen tot in het diepste van onze private levenssfeer en daar middels slimme algoritmes dingen promoten: van merken tot desinformatie? De vrijheid verdedigen is verdraaid lastig.

PLEZIERTJES

We staan ver af van het verlichte egoïsme waarbij burgers keuzes maken vanuit hun rationele eigenbelang. De Verlichten veronderstelden immers dat dat eigenbelang ook rekening houdt met de toekomst. Of zoals John Locke het in *An Essay Concerning Human Understanding* verwoordde: "Onze verlangens moeten verder dan de huidige pleziertjes kijken." Deze vrijheid is vadsig geworden. Onze samenleving voelt aan, neen, zij weet, dat we met dit gedrag de toekomst en de vrijheid van de komende generaties ondermijnen, maar heeft niet de fut om haar gedrag aan te passen. De vrijheid waarvan zij geniet heeft zich ontdaan van verantwoordelijkheidszin.

Het is eigen aan rijke samenlevingen dat zij hun voorspoed als een gegeven beschouwen en dat er zich een toplaag nestelt die meer bezig is met het bestendigen van de decadentie dan het bestrijden ervan. Maar als we dan toch nadenken over het veiligstellen van de vrijheid en de democratie voor de komende generatie, dan is het cruciaal dat die toplaag zichzelf goed in de spiegel kijkt en erkent hoe de vorige generatie de vrijheid en de verlichting inderdaad heeft "gekaapt", zoals de politicologe Annelies de Dijn dat zo goed verwoordde, en dat de toplaag eigenlijk niet eens nog de term elite waard is, maar veelal functioneert als een kosmopolitische rijkeluiskolonie die renteniert op de langzame aftakeling van de wat ooit de vrije wereld heette.

TIKTOK

Dat brengt ons bij een tweede voorwaarde om het tij te keren. De vrijheid moet uit het enge carcan van het marktdenken worden gehaald, "de onevenwichtige invloed van de commercie", zoals John Stuart Mill dat samenvatte (*Collected Works* 1.4). De voorbije decennia gingen zelfverklaarde liberalen ervan uit dat hun rol beperkt was tot het maken van een zogenoemde blauwe zone met een open markt. De overheid moest haar rol beperken tot het bieden van rechtszekerheid. Dat gebeurde bijvoorbeeld met de eengemaakte markt. Maar de vrijheid van de verlichting gaat om veel meer: het emanciperen van de geesten, bijvoorbeeld, door goed onderwijs aan te bieden, het bevorderen van verantwoordelijkheidsgevoel bij de burgers, betrokkenheid bij het politieke bestel. Het liberalisme werd een schaamlap voor kapitalisme en dat kapitalisme is zijn lot vooral gaan verbinden met dictaturen als China en Rusland.

In dat opzicht lijken we onze kinderen te onderschatten. Zij zijn vaak alerter dan veel volwassenen. De Oekraïne-crisis lijkt een stroom van reflectie op te wekken. Hier, thuis, hoorde ik na school, waar pas de eerste vluchtelingenkinderen arriveerden, hoorde ik verschillende vragen. Hoe komt het dat één man zo'n oorlog kan voeren? Moet er nu echt geen gas meer van Rusland komen? Waarom komen de Russen niet in opstand? In het verleden waren er al vragen over TikTok en China. Toegegeven, het beroep van uw schrijvende dienaar kan er wel voor wat hebben tussen gezeten, maar het blijft belangrijk om de wereld uit te leggen, duidelijk te maken wat een dictatuur is, bijvoorbeeld. Ook aan de universiteit merk ik dat bij studenten bijzonder veel vragen broeien en aanzetten tot oplossingen. We moeten dat kritisch denken beter capteren en mee met ze nadenken.

MARKT

De derde voorwaarde is dan ook dat we de vrije markt werkelijk vrij maken. Adam Smith zelf benadrukte dat een vrije markt pas kan functioneren als men middels opvoeding en sterk onderwijs burgers de juiste keuzes leert maken. De vrije markt geeft je de mogelijkheid om te kiezen; deugdzaam onderwijs helpt je de juiste keuzes te maken. Hoe kan men spreken van een vrije markt zolang burgers amper geleerd wordt te filosoferen en te reflecteren, terwijl de nieuwe monopolisten hen materialistische modepoppen voorhouden als waren ze de nieuwe halfgoden of een samenleving waarin de status nog steeds afhangt van je automerk? De vrije markt, zo oordeelde Smith in *The Theory of Moral Sentiments*, moet deugdzaam zijn en uiteindelijk ook gericht zijn op het algemeen belang. “De wijze en deugdzaam man is immer bereid private en publieke belangen in evenwicht te houden.”

Een vrije markt impliceert dat de keuzes duidelijk zijn. Neem opnieuw de kwestie van Oekraïne en de uitspraak van de premier dat wie zich tegen dictators aanschurkt bloed aan zijn handen heeft. Welnu: leiderschap zou dan inhouden dat we burgers vertellen waar het op staat. Als we gascentrales willen bouwen en onze huizen met gas verwarmen, dan zullen we deels moeten aanschurken tegen autoritaire landen: Qatar, Egypte, enzovoort. Je moet daar gewoon eerlijk in zijn en niet doen alsof we nu plots integerder handelen. Een bevolking moet leren de gevolgen te dragen van haar keuzes. Als we af willen van dictators, zullen we het op korte termijn lastig krijgen. Als we blijven heulen met dictators, zullen zij het ons op lange termijn lastig blijven maken. De verlichting hier veronderstelt dat we stoppen met de mensen in de economie een rad voor de ogen te draaien.

MOGOLS

Transparantie betekent dus dat het voor burgers duidelijk moet zijn hoe hun gedrag vandaag de welvaart in de toekomst beïnvloedt, dat zij beseffen, bijvoorbeeld, dat als een overheid de geldkraan openzet zonder te investeren in productiviteit, zij een economisch moeras aanlegt waarin we nadien kopje-onder kunnen gaan. De democratie zelf moet ook transparanter. We moeten af van de beroeps politici die in de onbegrijpelijke regelgeving hun eigen onmisbaarheid rechtvaardigen. Politieke mandaten moeten beperkt zijn in de tijd: acht jaar, maximum. Er moeten minder wetten zijn, maar krachtige wetten. Het Planbureau en de Nationale Bank moeten sterke, onafhankelijke instituten zijn die voor de kiezer meer duidelijkheid scheppen door na elke regeerperiode het bilan op te maken en voor elke stembusslag de haalbaarheid van de partijprogramma's te analyseren.

Sceptici zullen volhouden dat de dingen door de globalisering zo complex zijn geworden dat het niet anders kan dat de dingen complex zijn. Maar dat toont opnieuw dat we de globalisering en handel als een doel op zich zijn gaan beschouwen. Wij zijn overigens niet uitsluitend een homo economicus. En als we de vrijheid niet evenwaardig naast de twee andere kerngedachten van de verlichting plaatsen - gelijkheid en broederschap -, zullen burgers zich blijven afkeren van zowel de vrije markt als de verlichting. Dan zullen we evolueren van het excès van economisch liberalisme naar nieuwe excessen: hard nationalisme als krampachtige uiting van broederschap, of extreem socialisme als uiting van de hang naar gelijkheid. En dat brengt ons bij de laatste vereiste: het besef dat de vrijheid pas echt kan bloeien als de waarden broederschap en gelijkheid eveneens floreren.

Zonder veiligheid, deugdzaamheid en menselijke nabijheid wordt vrijheid veelal een soort jachtvergunning van de toplaag. Gewapend met geld, kennis en macht ziet zij de wereld als haar

speeltuin. Ze trekt zich weinig aan van het wedervaren van het thuisfront, terwijl dat thuisfront de vrijheid steeds meer ervaart als een agorafobie en knipperend staart naar de grote open vlakke waarop multinationals, migrantenstromen en mogols als Jeff Bezos de wereld hertekenen. Vrijheid wordt pas waardevol als je je zelfverzekerd genoeg voelt om wat met de ruimte te doen, als je een innerlijk kompas hebt dat ervoor zorgt dat je niet afdwaalt door de sirenenzang van het materialisme en de maalstroom van het opportunisme. En dat is wellicht de belangrijkste opgave: vrijheid opnieuw koppelen aan deugdzaamheid.

Yuval Noah Harari :

‘Dertig jaar hield Rusland zich koest omdat het een sterk Europa zag.
Maar na brexit en Trump dacht Poetin: ik waag mijn kans’

BART EECKHOUT 25 juni 2022 De Morgen Zeno

Bio: geboren op 24 februari, 1976 in Kiryat Ata, Israël • studeerde geschiedenis aan de Hebreeuwse Universiteit van Jeruzalem en haalde een doctoraat in Oxford • auteur van Sapiens, Homo Deus en 21 lessen voor de 21ste eeuw • verkocht wereldwijd meer dan 40 miljoen boeken die vertaald werden in 65 talen

In de reeks ‘Toekomstdenkers’ legt een slimme m/v/x uit hoe het morgen beter kan. Vandaag: hoe kijkt de beroemde denker Yuval Noah Harari naar onze angst voor een allesvernietigende atoomoorlog, een klimaatcrisis en door technologische vooruitgang wegs meltende vrijheid?

Of de wereldwijde roem die zijn schrijverschap hem gebracht heeft, zijn denken beïnvloed heeft? Toch wel, moet Yuval Noah Harari vanuit Tel Aviv toegeven. “Woorden zijn zaadjes die je plant in andermans geest. Ik zit in een positie dat ik zaadjes kan planten in miljoenen -hoofden tegelijk. Dat is een grote verantwoordelijkheid. Ik gebruik die kans om mensen te waarschuwen voor mogelijke risico’s en tegelijk oplossingen te zoeken voor die gevaren.”

Dat klinkt aanmatigend, maar als er nu één ding is dat de Israëliische historicus-filosoof niet is, is het wel aanmatigend. Een interview -afnemen van Yuval Harari voelt vooraf aan alsof je een examen moet gaan afleggen, met dat -ongemakkelijke gevoel dat je voor een prof zit die alles al gezien heeft en alles beter weet. Maar de zachtjes sprekende man die het oor heeft van Emmanuel Macron en Mark -Zuckerberg en door Barack Obama een -inspirator werd genoemd, blijkt in de omgang juist erg bescheiden.

Hem wordt weleens wolligheid verweten, maar bijvoorbeeld over de verantwoordelijkheid van Vladimir Poetin of big tech spreekt -Yuval Harari niet met meel in de mond. “Het helpt om je eigen beperkingen te blijven zien”, zegt hij daarover. “Ik kan iets vertellen over de impact van pandemieën in de wereld-geschiedenis of over de politieke gevolgen van bijvoorbeeld de Spaanse griep, maar vraag me niet hoe een coronavirus zich precies -verspreidt. Ik ben geen epidemioloog.”

Sinds het duizelingwekkende succes van -Sapiens (eerst in het Engels vertaald in 2014 en sindsdien al ruim 23 miljoen keer verkocht) en opvolger Homo Deus speelt Harari in de -superliga van hedendaagse denkers, zoals Steven Pinker, Jared Diamond en Daniel -Kahneman. Mannen

van de grote tekening, die een breed publiek weten te begeisteren door hun wetenschappelijke expertise vast te knopen aan een ambitieuzer, filosofisch -wereldbeeld.

Bij Harari is die expertise geschiedkunde. In *Sapiens* vertelt hij, met brede maar meeslepende borstelstreken, de geschiedenis van de hele mensheid. Die wordt volgens hem voortgestuwd door drie revoluties: de cognitieve (70.000 jaar geleden), de landbouwkundige (12.000 jaar geleden) en de wetenschappelijke (500 jaar geleden). In *Homo Deus* en *Lessen voor de 21ste eeuw* verschuift het zoeklicht naar de toekomst. Daarin waarschuwt Harari voor een vierde, technologische revolutie die de liberale democratie omverwerpt en uiteindelijk ook de mens, de homo sapiens, zal laten verdwijnen.

Zijn wereldbeeld klinkt, kortom, nogal somber. En dan dateren zijn bestsellers nog van voor een pandemie en een Russische autocraat die de wereld, of althans dit deel van de wereld, in de greep kregen. Hebben die opeenvolgende crises dan dat wereldbeeld veranderd?

Een lastige vraag, vindt Harari. "In mijn boeken schrijf ik dat de mensheid erin geslaagd is om in de voorbije decennia -flinke vooruitgang te boeken. Natuurlijk was die ordening verre van perfect, maar over het algemeen verging het de mens beter dan ooit tevoren. Hongersnood is ingeperkt, epidemieën werden ingedijkt. Dat tijdperk lijkt nu wel -voorbij."

En dat is geen toeval?

"De vroege 21ste eeuw was de meest -vreedzame en meest welvarende periode in de geschiedenis van de mensheid. Die relatieve vrede was geen mirakel dat ons plots overkwam. Het was het resultaat van het opbouwen van sterke -instellingen, die een vorm van -wereldorde hebben -geschapen. Maar in de voorbije jaren zijn velen deze instellingen gaan verwaarlozen.

"De brexit is daar een treffend voorbeeld van. Waarom zijn de Britten uit de EU gestapt? Omdat ze dachten dat ze het ook wel zullen redden zonder al die -ingewikkelde regels die de boel een beetje bij -elkaar houden. Dat is exact ook wat Donald Trump met de VS wilde: isolationisme in plaats van samenwerking. En nu zijn die ordenende instellingen aan het instorten. Vergelijk het met een dam die je bouwt om een rivier te controleren. Als je de dam verwaarloost, komen er spleten, en als je dan niet oplet, stort de hele dam in. Op dat punt staan we nu.

Boris Johnson is een van de ijverigste -bondgenoten van Oekraïne. Toch ziet u een lijn van de brexit naar de oorlog in Oekraïne lopen?

"Natuurlijk. Wat denk je dat ze in het Kremlin dachten toen de Britten uit de EU trokken, of toen Trump zinspeelde op het einde van de NAVO? Het is een beetje makkelijk om nu te zeggen dat Poetin het verkeerd begrepen heeft en dat je eigenlijk voor internationale -solidariteit bent. Dus ja, nu is de oorlog terug. En de pandemie ook, en straks komt de -hongersnood ook weer terug." We zetten een stap achteruit in de -geschiedenis?

"Het is anders. In het verleden was hongersnood een gevolg van natuurrampen. De mens was niet in staat om zich daartegen te verweren. Nu is hongersnood een politiek wapen. De hongersnood in Noord-Afrika zal een gevolg zijn van de afgebroken graantoevoer uit Oekraïne. Poetin zet die in als wapen."

Speelt hoogmoed daarin een rol? Wij hier in het welvarende Westen -dachten dat -pandemieën of oorlog iets was voor arme landen. Dat zou ons nooit meer overkomen.

"Dat is het verwaarlozen van die dam. De -instellingen die ons vrede en welvaart -bezorgden, vonden we vanzelfsprekend en soms overbodig. Van de nu levende -Europeanen is er bijna niemand die nog een -wereldoorlog aan den lijve heeft -ondervonden. Dat heeft velen -minder waakzaam gemaakt. Ze zijn gaan denken dat die vrede en -welvaart er van nature zijn gekomen."

Het is wel vreemd om u gloedvol de liberale -wereldorde te horen verdedigen. In uw boeken bent u sceptisch over de toekomst van dat -'liberalisme', weliswaar om een totaal andere -reden. Legt u dat eens uit?

"Ik ben nog altijd sceptisch, maar niet omdat ik de waarden van de liberale democratie niet waardeer. Ik zou bijna zeggen: -integendeel. Ik vrees wel dat die liberale democratie niet opgewassen zal zijn -tegen de uitdagingen die -ontstaan door de technologische ontwikkeling, zoals -artificiële intelligentie of -biotechnologie. Maar ik heb er nooit voor gepleit om dan maar terug te keren naar de periode voor de liberale -democratie, met dictators en middeleeuwse wereld-beelden.

"We moeten de liberale -democratie niet opgeven, we moeten ze een update geven. De oplossing zit niet in de -terugkeer naar een soort -Gouden Eeuw die nooit -bestaan heeft. Elke historicus kan je -vertellen dat het idee van een 'Gouden Eeuw' onzin is."

Nostalgie is nochtans een krachtig politiek wapen. Ook slimme denkers plaatsen de -terugkeer naar de gemeenschap tegenover de liberale wereldorde.

"Omdat ze zich een verleden -inbeelden dat nooit bestaan heeft. Nostalgie is eigenlijk de projectie van verlangens over het hedendaagse leven op een verleden dat nooit echt bestaan heeft. Mensen hebben de neiging om aan cherrypicking te doen uit het verleden. Vroeger leefden we toch in een hechtere gemeenschap, -zeggen ze dan. En dat klopt, maar mensen -waren toen ook gewoon op elkaar aangewezen om simpelweg te overleven. Dat ze eens het jaartal noemen waarin ze liever zouden -leven. De jaren vijftig? Dan stuur je de vrouwen weer naar de haard, jaag je homo's weer in de kast en is racisme en -kolonialisme heel normaal. Is dat dan beter?"

Vladimir Poetin zal zeggen van wel.

"Absoluut. Hij beeldt zich in dat hij de nieuwe Peter de Grote is. Als dat het resultaat is van -geschiedenislessen, ben ik -beschaamd als -historicus. Ach, er zijn al zo veel oorlogen -gestart door het verkeerd begrijpen van de geschiedenis en door al dat gefantaseer over het verleden. En zelfs als je denkt dat het -vroeger echt beter was: je kunt de klok niet -terugdraaien. Je kunt niet terug naar het -Rusland van de 18de eeuw.

"Poetin is helemaal niet op weg naar het -herstel van het grote Russische Rijk. Hij zaait alleen maar zaadjes voor generatielange haat tussen Russen en Oekraïners. Dat is nieuw. -Russen en Oekraïners zijn helemaal geen gezworen vijanden. Ze voelden zich broeder-volkeren. Dat wordt nu allemaal vernietigd. Dat zal zijn disruptieve erfenis worden die zal -blijven voortetteren, lang nadat Poetin weg is. Ik hoop van niet, hoor. Ik hoop dat het -Russische volk zich zal afkeren van deze oorlog. Dan is er nog kans op echte vrede."

Gaat niet gebeuren, vrees ik.

"Elke dag dat de oorlog langer duurt, zal de kloof van haat dieper worden. Ik woon in -Israël. Ik weet wat het is om te leven op een plek waar mensen elkaar haten. Dat hoeft niet het lot van de Russen en de Oekraïners te zijn. Pas toen Poetin het krankzinnige idee in zijn hoofd kreeg om de Sovjet-Unie herop te bouwen, is dit -conflict opgewekt. Vladimir Poetin zal herdacht worden als een van die tragische, megalomane figuren die de geschiedenis in zijn eentje -probeerde te hertekenen."

U zei dat u als historicus beschaamd bent over de historische claims van Poetin. Is dit ook niet het gevolg van een traditie om geschiedenis te zien als een kroniek van -Grote Mannen, van keizers en koningen?

"Je mag er wel van uitgaan dat de jonge Poetin boeken gelezen heeft die Peter de Grote en -Stalin vereerden, omdat ze oorlogen wonnen of een imperium uitbouwden. Dat wil hij ook. Dit gaat over zijn plaats in die geschiedenis. Poetin wil dat jonge Russen in 2300 lezen over hoe ook

hij oorlogen won en het Russische rijk -herstelde. Zo werkt geschiedenis niet. Geschiedenis gaat niet over gekleurde -landkaarten, en weten welk leger via welk -pijlje oprukte. Het gaat over wat soldaten en slachtoffers en vluchtelingen echt te lijden -hebben in een oorlog. Dat zou politieke leiders aan het denken moeten zetten. Neen, u zult niet herdacht worden als 'geniaal strateeg', maar wel als een vreselijke mens die twee -volkeren tegen elkaar opzette, met duizenden doden tot gevolg.

"Er zit een bittere ironie in de manier waarop Poetin nu probeert het verleden weer tot leven te wekken. Hij is afkomstig uit Sint-Petersburg, Leningrad dus, en is geobsedeerd door de strijd tegen de nazi's. Hij lijkt die verhalen uit zijn -kindertijd over de oorlog nu herop te voeren, maar dan met zichzelf in de rol van de nazi's. Of denkt hij echt dat iemand in Marioepol hem als 'bevrijder' zal eren?

"Dat Poetin de Oekraïense president -Zelensky nu verwijt een nazi te zijn, is gewoon belachelijk. Een joodse nazi? Serieus? Begrijpt hij het woord 'nazi' wel? Heeft hij nooit een boek gelezen over de nazi's? Er zijn er genoeg."

Bij een groot deel van zijn bevolking komt hij er wel mee weg.

"Het probleem is dat we onvoldoende uitleggen wat een 'fascist' eigenlijk is. We volstaan met te zeggen dat een fascist gelijkstaat aan een -monster. Maar een fascist die in de spiegel kijkt, ziet geen monster. Die ziet een held, die in de mooiste natie ter wereld woont en vindt dat elke oneffenheid de fout is van de -ander. Het kenmerk van fascisme is niet monsterlijkheid, wel de illusie van -perfectie. Om die perfectie te bereiken of te bewaren is elke gruweldaad -toegestaan. Want de fout ligt altijd bij de -anderen, die onze perfectie bezoedelen.

"In het fascisme is de natie -belangrijker dan waarheid of schoonheid. De waarheid is wat de natie -vooruihelpt, schoonheid is enkel wat de natie ophemelt – wat vaak verschrikkelijke kunst -oplevert. Dat doet er niet toe, als het de natie maar dient."

Draagt elke vorm van nationalisme dat risico in zich?

"Er is niks mis met vaderlandsliefde of patriottisme. Zelensky is ook een nationalist. De -Oekraïners houden van hun land, dat is juist hun drijvende kracht. Nationalisme gaat niet over haat tegenover de ander, het gaat over -liefde voor je landgenoten, die je wilt verzorgen en beschermen. Samenwerken met andere -landen is vaak juist een erg goede manier om je landgenoten te beschermen. Je mag best trots zijn als een landgenoot een vaccin ontwikkelt tegen covid, maar je gaat dan toch niet zeggen: dit is nu alleen voor ons, Belgen? Bij fascistien zit haat en exclusiviteit wel in de kern."

De thema's van Harari's boeken staan redelijk veraf van die actuele politieke analyse. De -cliffhanger waarmee Sapiens eindigt, is dat de mensheid op verdwijnen staat. Niet door een apocalyps, maar door vooruitgang. 'Als er geen nucleaire of ecologische ramp tussen komt', schrijft Harari, 'zal het tempo van onze technologische ontwikkeling er spoedig toe -leiden dat de homo sapiens wordt vervangen door compleet andere wezens, die niet alleen fysiek van ons verschillen maar ook een heel andere cognitieve en emotionele leefwereld hebben.'

Die fran-ken-steingedachte werkt Harari verder uit in Homo Deus, met de stelling dat de mens met de computerwetenschap datanetwerken zal ontwikkelen die de mens uiteindelijk -overbodig maken. 'Achteraf bekeken zal de mensheid hoogstens een rimpeling in de -kosmische dataflow geweest zijn.' Het leidt tot de logische vraag voor wie we dan het meest bang moeten zijn. Van Poetin of toch van big tech?

Harari: "Op dit moment zonder twijfel van -Poetin. Hij vernietigt alles wat we de voorbije generaties hebben bereikt. Als Poetin wint, -zullen er overal nieuwe Poetins opduiken. Dan wordt internationale samenwerking in de strijd tegen klimaatopwarming of tegen de dominantie van -artificiële intelligentie -onmogelijk. Als we al die problemen die op ons -afkomen de baas willen -kunnen, zullen we moeten samenwerken. Dat vereist de erkenning

van internationale instellingen, van de rechtsstaat, en van het idee dat internationale rechts-regels bepalen wie gelijk heeft, niet wie het grootste leger heeft.”

U moet toch nog even uitleggen waarom u zo kritisch bent voor technologische -vooruitgang. “Omdat technologische vooruitgang ons politieke, maatschappelijke en economische systeem kan ondermijnen op een manier die we nog niet eens begrijpen. De macht is van de mens naar het algoritme aan het verschuiven. Steeds meer beslissingen over ons leven zullen -genomen worden door computers. De vraag is dan: wie controleert die computers? Als we dat niet aan banden leggen, krijgen we het meest totalitaire regime uit de geschiedenis van de mensheid.”
Hoezo?

“Het probleem van totalitaire regimes uit het verleden – denk aan nazi-Duitsland of de -Sovjet-Unie – was dat zij niet iedereen -voortdurend konden controleren. Straks zal dat wel kunnen. Kijk naar hoe China de corona-crisis bestrijdt met technologisch gestuurde -repressie. Dat komt al in de buurt van een -totalitair surveillanceregime dat iedereen altijd monitort. Dit zal leiden tot een nieuw soort -imperialisme met data als wapen. De grote mogendheden zetten technologie dan niet -enkel in om de eigen bevolking te controleren, maar ook die in andere landen.

“Je kunt zelfs spreken van een digitale wapenwedloop tussen de technologische giganten VS en China. Ze -verdelen de wereld in invloeds-sferen op basis van de technologie die ze -kunnen exporteren.

“We staan nog maar aan het begin van deze ontwikkeling. Stel je voor dat over een jaar of twintig de persoonlijke data van elke politicus, journalist, rechter of CEO ter wereld in het -bezit is van iemand in Washington of Peking. Welke soevereiniteit heeft een land dan nog? Welke vrijheid heeft de mens dan nog?”

Overdrijft u de risico's niet? Ook van -angstaanjagende toekomstvoorspellingen bestaat er een historische traditie.

“Ik vertel geen sciencefiction. Ik geloof niet in robots die de wereld gaan overnemen en -mensen gaan neerschieten op straat. Dat is -onzin. Het gevaar komt voor mij niet van artificiële intelligentie die de menselijke intelligentie evenaart. Het grote gevaar zit in veel primitievere, zeg maar domme vormen van artificiële -intelligentie. Ik ben bang voor een toekomst waarin iemand solliciteert voor een baan en een algoritme beslist of je in aanmerking komt of niet, zonder kans op wederwoord. Er is -namelijk geen interactie mogelijk met een -algoritme dat niemand begrijpt.

“Een surveillancestaat is geen gekke -koortsdroom. Die bestaat nu al, ik woon er in eentje. De manier waarop Israël de Palestijnse gebieden controleert, komt al in de buurt van totale surveillance. De voltallige bevolking wordt daar 24 uur op 24 in de gaten gehouden, zonder veel recht op privacy. Die surveillance wordt nu een exportproduct. Het Pegasus- schandaal (waarbij een spionagesysteem ongemerkt aangebracht wordt op mobiele telefoons, BE) vertrekt bij een -Israëliische producent van cyberwapens, NSO.

“Of neem de repressie van de Oeigoeren in -Xinjiang. China zet daarbij technologie in die ze ook verkoopt aan andere landen. De Chinese -minister van Buitenlandse Zaken ging in -verschillende landen in de Stille Zuidzee contracten tekenen. We weten niet wat er in die deals zit, maar het is erg aannemelijk dat de -verkoop van surveillancetechnologie er een -onderdeel van is.”

Welke risico's ziet u nog?

“Het ontwrichtende karakter van innovatie kan groot zijn. Wat als machines nog goedkoper T-shirts kunnen produceren dan mensen in lageloonlanden? Dat is geen sciencefiction. De zwakste schakels in het economische systeem zullen als eerste omvallen. Een land als -Indonesië heeft

geen geld om zelf de productie te automatiseren of om de bevolking op te -leiden. Dat maakt hen erg kwetsbaar.”

U gaat spreken met de leiding van Facebook en Google. Dit verleent hen krediet. Moet u het dan wel doen?

“Het probleem zit lang niet bij Google alleen, maar ook bij de Chinese giganten en bij bedrijven waarvan we de naam wellicht nog niet eens kennen. En juist zij moeten mijn waarschuwingen horen. Zij zullen per definitie altijd de voordelen en goede kanten van hun innovatie benadrukken, van mij en andere critici horen ze dan waar de gevaren zitten. De mensen in deze bedrijven zijn ook helemaal niet boosaardig. Ze hebben wel de enorme ambitie om de wereld te veranderen. Ten goede, denken zij. Dan is het mijn taak om, met de geschiedenis in de hand, te wijzen op de risico’s. Alleen al het idee dat je een innovatie die bedoeld is om levens te -verbeteren ook levens kan vernietigen, kan erg verhelderend zijn.”

Uw toekomstvisie is nogal donker. Toch bent u juist ook erg optimistisch en lovend over de impact van technologie op de klimaatcrisis of op de strijd tegen het coronavirus. Dat is verwarrend. Bent u nu een optimist of een -pessimist?

“Geschiedenis verloopt niet deterministisch, de toekomst ligt niet vast. Technologie dient niet één doel, ten goede of ten kwade. Vergelijk het met een mes. Daar kun je iemand mee doden, maar, als chirurg, ook iemand het leven mee -redden. Technologie, zoals elektriciteit, heeft in de 20ste eeuw zowel de liberale democratie als totalitaire regimes voortgebracht. Ik ben nogal geneigd om

AGENDA NOVEMBER -DECEMBER 2022

INHOUDELIJK THEMA VAN HET WERKJAAR 2022-2023

“VRIJHEID IS MEER DAN IK IK IK.....”

Zondag 6 november om 10.30 uur: **Viering rond Broederlijkheid – bij het feest van Allerheiligen**

Deze viering wordt voorbereid en voorgegaan door groep 2 en gaat zoals gewoonlijk door in de Werfkapel.

Dinsdag 8 november **Bijbels Leerhuis van 19.45 tot 22 uur : we lezen verder in het boek Numeri (hoofdstukken 2-4). Dit leerhuis gaat door in De Mantel van Sint Maarten.**

Zondag 20 november om 10.30 uur: **Viering**
Zoals steeds bereidt Stefaan een viering voor in verband met de steeds brandende actualiteit.

Het concrete thema wordt in de week voor de viering medegedeeld.

Maandag 28 november om 20 uur: **Dagelijks Bestuur (Hogeweg 50 Erembodegem)**

Zondag 4 december om 10.30 uur: **Viering rond Gelijkheid (rond Welzijnszorg en de onmacht van de vrije wil)**

Deze viering wordt voorbereid en voorgegaan door groep 3.

Dinsdag 13 december Bijbels Leerhuis van 19.45 tot 22 uur: we lezen verder in het boek Numeri (hoofdstukken 5-6). Dit leerhuis gaat door in De Mantel van Sint Maarten.

**ZATERDAG 24 december om 17 uur: Kerstviering
WELKOM, MENSENKIND VAN VREDE EN VRIJHEID**

Deze Kerstviering wordt voorbereid door de groepen 3 en 1 en gaat door in de Werfkapel

Zondag 8 januari (Nieuwjaarsviering) HOE DOODDOENERS DE VRIJHEID BEDREIGEN

Eerste doodoener: Het wordt toch weer niets dit jaar, want "l'histoire se répète!"

Na de viering heffen we het glas op het nieuwe jaar 2023

Deze viering wordt voorbereid en voorgegaan door groep 1.

Dinsdag 10 januari Bijbels leerhuis van 19.45 tot 22 uur: we lezen verder in het boek Numeri (hoofdstukken 7-9). Dit leerhuis gaat door in De Mantel van Sint Maarten.

Zondag 22 januari om 10.30 uur in de Werfkapel.

Zoals steeds bereidt Stefaan een viering voor in verband met de steeds brandende actualiteit.

Het concrete thema wordt in de week voor de viering medegedeeld.

Jebbron Info

Wens je Jebbron-Info niet meer te ontvangen, geef dan een seintje via mail.

Jebbron vzw ; Open Huis voor Vorming en Pastoraat

Nieuw Mailadres : jebbron@jebbron.be

Nieuwe Website www.jebbron.be

Nieuw Postadres: Hogeweg 50, 9320 Erembodegem

Raad van Bestuur: Inge De Bruyn, Paul De Witte, Luc D'Hooghe, Annie Maes, Kristien Renneboog, Erik Van Assche

Liturgieverantwoordelijke Paul De Witte